

projekat koji značajno popunjava historiografske praznine. Radovi u okviru ovog zbornika pisani su na engleskom, srpskom i bugarskom jeziku, što ovu publikaciju čini interesantnom i u međunarodnim okvirima. Pojedini pristupi u ovoj publikaciji detaljnije obrađuju jako uske probleme, dok se drugi zadržavaju na površini zbivanja i prate samo ključne događaje koji su formirali procese duž vremensko-prostorne skale. Autori pojedinih priloga

donose i do sada nepoznate arhivske podatke, te nove informacije crpljene iz savremenih i kasnijih hronika. Kvalitetu zbornika doprinose i radovi koji nude nove uglove posmatranja određenih problema, te revidiraju ranija historiografska polazišta. Uprkos velikom broju radova koji su tematski raznoliki, zbornik ne iscrpljuje krajnje istraživačke domete o ovom specifičnom periodu srpske srednjovjekovne historije.

Enes Dedić

Марко Шуица, *Вук Бранковић.*
Славни и велможни господин

Еволута, 2014, 194 str.

Publiciranjem nove studije o Vuku Brankoviću u izdavaštvu kuće Evoluta Marko Šuica i dalje zadržava istraživački fokus na prostor Srbije tokom druge polovine XIV stoljeća. Marko Šuica trenutno je uposlenik Odjeljenja za historiju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Autor je knjige *Nemirno doba srpskog srednjeg veka: Vlastela srpskih oblasnih gospodara* te većeg broja naučnih radova uglavnom vezanih za problematiku političkih gibanja na ruševinama Srpskog carstva. Knjiga *Vuk Branković. Slavni i velmožni gospodin* podijeljena je na osam hronoloških cjelina koje obuhvataju porijeklo,

porodicu i život Vuka Brankovića, pokrivajući u najširem opsegu period od 1319. do 1397. godine. Iako je period od šezdesetih godina do kraja XIV stoljeća u historiografiji solidno zastupljen, manjak izvornog materijala uslovio je da mnogi segmenti iz ovog hronološkog okvira do danas ostanu nedovoljno osvijetljeni. U političkom smislu posmatrano, radi se o periodu vladavine cara Uroša, kada dolazi do stagnacije i opadanja državne vlasti, te o periodu u historiografiji poznatom pod nazivom “doba oblasnih gospodara”. Opadanje vladarske moći dovelo je do jačanja srpske vlastele koja je od

pedesetih godina XIV stoljeća sve više dobijala na značaju, uspjela je izvojevati prividnu samostalnost nad svojim posjedima koja je nakon smrti cara Uroša prešla u faktičku vlast. U vrtlogu ovakvih političkih okolnosti došlo je do izrastanja feudalne porodice koja je po Branku Mladenoviću baštinila prezime Brankovići. Načajne informacije pružaju autorov uvod u knjizi te izvod iz recenzije Andrije Veselinovića na poledini knjige. Oba teksta, od kojih je izvod mnogo kraći, govore o “konačnom rehabilitovanju Vuka Brankovića” prema kojem je u narodnom predanju građen stereotip izdajnika. Kroz autorov uvod zrcali se želja i ambicija za spomenutom rehabilitacijom historijskog lika i djela Vuka Brankovića. Unaprijed konstruisano polazište naučnog pristupa, poput ambicije da se s određene historijske ličnosti skine veo izdajništva, nije najkvalitetnija osnova za sistematsko istraživanje jedne historijske epizode. Ukorijenjeni mit o izdaji Vuka Brankovića odnosi se na Bitku na Kosovu iz 1389. godine. Preživjevši Kosovski boj, Branković je u narodnim predanjima okarakterisan kao izdajnik, nasuprot knezu Lazaru Hrebeljanoviću koji je izgubivši život na Kosovu ušao u legendu.

Uvodno poglavlje naslovljeno “Poreklo i porodica” (19–38. str.) prati izrastanje porodice Brankovića. Autor je ovaj pregled priredio oslanjajući se na studije Rade Mihaljčića, Konstantina Jirečeka te publikacije koje donose

pregled institucija srpskog srednjeg vijeka. Radi se o periodu u kojem je egzistiralo više faza državnog ustrojstva koji nije lako predstaviti čitaocima u osnovnim konturama. Prvi poznati pripadnik porodice bio je Mladen, koji se spominje 1319. kao župan, a 1326. godine sa titulom vojvode. Dužnost kraljevskog činovnika Mladen je obavljao u župama Trebinja i Dračevica. Autor iznosi pretpostavke prema kojima je ova porodica, iako je imala baštinske posjede na prostoru Kosova, porijeklom iz Huma, te da je Mladen mogao biti član jedne bočne grane Nemanjića iz loze velikog kneza Vukana, sina Stefana Nemanje. Mladenov sin Branko nosio je titulu velikog sevastokratora te je bio gospodar Ohrida, što ukazuje na njegov visok položaj u državnoj hijerarhiji. Prema autoru, najstariji podatak o Branku potječe iz rukopisa jednog psaltira iz 1346. godine. Upravo je Brankova titula sevastokratora navela Šuicu na dodatno razmišljanje o rodbinskim vezama Brankovića i srpske vladarske dinastije s obzirom na to kako je prema običaju ova titula bila rezervisana za vladareve srodnike. Prema dostupnim podacima, Branko je imao sinove Nikolu, Grgura i Vuka.

“Poslednje godine Srpskog carstva (1365–1371)” (39–57. str.) predstavljaju ujedno i okvir od kojeg je moguće pratiti djelatnost Vuka Brankovića, koji se prvi put u historijskim izvorima javlja 1365. godine. Prvi njegov pomen vezan je za povelju cara Uroša kojom

potvrđuje dar Grgura i Vuka Brankovića manastiru Hilandaru. Početak karijere Vuka Brankovića obilježilo je širenje osnaženih Mrnjavčevića na njegove porodične baštine u Drenici na Kosovu. Pored ostvarivanja veza sa Srpskom crkvom do 1371. godine nema podataka o Vuku. Shodno tome, autor nije bio u poziciji detaljnije opisati početak širenja Vukovih porodičnih posjeda te njegov uspon na društvenoj ljestvici toga doba. Nedostatak primarnih izvora motivisao je autora da priredi kratak pregled osnovnih procesa u drugim dijelovima Srpskog carstva, gdje se kao najnoviji faktor javljaju Osmanlije, glavni akteri Bitke na Marici 1371. godine kada su uništeni Mrnjavčevići. Međutim, pregled šireg konteksta političkih promjena u ovom šestogodišnjem periodu nije uključio i prikaz svojevrstne kontekstualizacije Vukove pozicije u decentralizovanoj državi.

Pojava Vuka Brankovića “Među oblasnim gospodarima (1372–1380)” (59–74. str.) bila je diktirana krupnijim promjenama na prostoru Srbije nakon smrti Mrnjavčevića i cara Uroša. Dugoročno posmatrano, ovim se događajima ponajviše okoristio knez Lazar koji je svoje veze širio i bračnim putem. U okvir ovih aktivnosti spada i vjenčanje Vuka Brankovića sa Lazarevom kćerkom Marom do kojeg je došlo tokom 1370. ili 1371. godine. Prema autorovom istraživanju, brak je po svemu sudeći bio uvjetovan blizinom njihovih posjeda. Vukove aktivno-

sti u ovoj dekadi autor posmatra kroz objektiv širenja njegova posjeda na značajne centre Prizren, Skoplje i Peć. Autor se konstantno kreće linijom prikazivanja kvalitetnih odnosa između Vuka i Lazara, međutim, i nakon ovog pristupa ostaju otvorena pitanja Vukovog ne(angaza) sedamdesetih godina XIV stoljeća u akcijama kneza Lazara protiv Nikole Altomanovića i crkvenom ujedinjenju koje se odvija pod Lazarevim patronatom.

U okviru poglavlja “Doba uspona (1380–1389)” (75–101. str.) Šuica u najvećoj mjeri posvećuje pažnju prikazu opsega i ustrojstva Vukovog posjeda te isticanju kvalitete njegovih odnosa sa Lazarem. Autor ističe kako je Vukov posjed obuhvatao Prištinu, Drenicu, krajeve na lijevoj obali Sitnice, dolinu rijeke Gračanke, Gornju i Donju Gadimlju, te iznosi tezu kako je svako teritorijalno proširenje koje je Vuk preduzeo bilo uz Lazarevu saglasnost. Nastojeći potkrijepiti osnovnu tezu o kvalitetnim odnosima Vuka i Lazara tokom osamdesetih godina XIV stoljeća autor se oslanja na četiri osnovna izvora. Šuica ističe *Slovo o knezu Lazaru* patrijarha Danila III koje sadrži navode kako je Lazar dovoljno zemlje odijelio Vuku te zaključuje kako su se ovi posjedi mogli nalaziti samo na Kosovu. Prema autoru, linija njihovih odnosa u ovom periodu izražena je i serijom Vukovog novca na kojem se pored njegovog imena, s druge strane, nalazilo i Lazarevo, što

ne predstavlja izraz vazalnosti nego privrženosti i poštovanja prvenstva glave porodice. Šuica iznosi i karakterne crte hronološki širokog procesa njihovih odnosa od Vukova vjenčanja do Kosovske bitke te zaključuje kako je taj odnos sedamdesetih i osamdesetih godina unapređivan da bi vrhunac dostigao 1389. godine. Šuica navodi izvore koji govore kako su Vuk i Lazar u jedinstvu i ljubavi pobjeđivali svoje neprijatelje, te ističe značaj Vukove povelje Dubrovčanima iz 1387. godine u kojoj se, prema autorovoj analizi, uočava starješinska gradacija u okviru porodice i ističe Lazarevo prvenstvo.

Postavljeni istraživački fokus prisutan je i u poglavlju “Vuk Branković i Kosovska bitka (103–117)”. Bez namjere za detaljnijim i sveobuhvatnijim promatranjem problematike Kosovske bitke, Šuica se okreće navodima nepoznatog katalonskog pisca prema kojem je Lazarev zet, kada je saznao za smrt svog tasta, donio odluku da odustane od daljnje borbe te da se vrati u svoju zemlju da bi bio gospodar. Analizirajući ove navode autor ističe postojanje onovremenog pravila prema kojem je u ovakvim slučajevima drugi muški član porodice dužan da se povuče u zemlju kako bi učvrstio vlast i organizovao daljnju odbranu. Iako ovakav dogovor između Vuka i Lazara u izvorima nije zabilježen, Šuica ostavlja mogućnost za uspostavljanje ovakve pretpostavke. Svojevrсна konfuzija nastala nakon Bitke na Kosovu

obrađena je kroz poglavlje “Gospodar Srba (1389–1391)” (119–142. str.). Iz ovog perioda zrcali se nekoliko važnih poteza poput priznavanja osmanske vlasti od Lazarevića te širenja Vukovog posjeda na oblasti sitnije vlastele u susjedstvu koja je priznavala vlast Lazarevića. Odgovor Lazarevića, na čijem se čelu nalazila kneginja Milica, sastojao se u učvršćivanju prava na nemanjicku tradiciju posredstvom novog patrijarha Danila III. Suzbijen u ambiciji da ga Crkva prihvati kao gospodara Srba, položaj Vuka Brankovića sve je više kopnio u odnosu na Osmanlije. Izgubivši Skoplje Vuk postaje “Bajazitov vazal (1392–1393)” (143–155. str.). Nastojeći osigurati dodatni izvor prihoda Vuk je tokom 1392. godine bezuspješno pokušavao obezbijediti sebi Svetodmitarski dohodak. Uspon Stefana Lazarevića, koji je na državnom saboru 1393. godine zvanično preuzeo upravljanje svojom državom, ujedno je predstavljao i kraj Vukovih ambicija u nasljeđivanju Lazareve pozicije.

U posljednjem poglavlju “Poslednje godine” (157–169. str.) autor analizira događaj iz 1395. godine kada Vuk izlazi iz reda osmanskih haračara. Uporedo s ovim događajem nastupio je snažan dvogodišnji osmanski pritisak na posjede Brankovića koji je rezultirao gubitkom najznačajnijih uporišta ove porodice. Do kulminacije osmanskih napada došlo je u oktobru 1397. godine kada je Vuk Branković okončao život u osmanskom zarobljeništvu. Autor ana-

lizira interesantne teze hroničara Mavra Orbinija, prema kojima je kneginja Milica izdala nalog za Vukovo trovanje, te drugu varijantu po kojoj je Vuk pobjegao iz zarobljeništva kod Đurđa II Stracimirovića koji ga je osudio zbog izdaje tasta u Kosovskoj bici. Šuica zaključuje kako i ove navode mljetskog opata treba smjestiti u legendu.

Niti jedna studija iz domena srednjovjekovne historije ne iscrpljuje krajnje domete istraživačkog polja, niti zaključava vrata budućim generacijama istraživača. Takav je slučaj i sa knjigom Marka Šuice o vremenu i životu Vuka Brankovića. Historiografska produkcija o ovom problemu u ranijem periodu iznosila je širu lepez naučnih postavki, a ova publikacija uveliko popunjava historiografske praznine novim viđenjima. Hronični nedostatak svježijih izvornih pokazatelja

uslovio je baziranje autorovih postavki na već ranije prezentiranim izvorima. Šuicina osnovna postavka kreće se linijom dokazivanja kvalitetnih odnosa Vuka Brankovića i Lazara Hrebeljanovića tokom sedamdesetih i osamdesetih godina XIV stoljeća, što autor potkrepljuje izvornim pokazateljima. Obrađujući kasniji hronološki okvir autor uspostavlja tezu o dogovorenom scenariju na Kosovu 1389. godine, prema kojem je u slučaju smrti jednog od aktera drugi trebao preuzeti upravu nad zemljom. Nedostatak direktnih pokazatelja o ovom dogovoru te politički razvoj događaja između Lazarevića i Brankovića nakon Bitke na Kosovu autoru su otežali dokazivanje ove teze. Posebno je važno naglasiti kako je ova publikacija zbog upotrijebljenog metodološkog aparata i stila pisanja pristupačna široj čitalačkoj publici.

Enes Dedić

Ivan Čolović, *Smrt na Kosovu polju,*
Istorija kosovskog mita

Biblioteka XX vek, Beograd, 2016, 503. str.

Mitovi u svojim metamorfozama, konstrukcijama prostora, vremena i prošlih (ne)svršenih događaja imaju i svojstvo da uključuju nove elemente, ali i da se tih elemenata odriču i izbacuju ih iz svog svemira. Mitove kreira čovjek,

tako da oni nemaju svojstva crne rupe i ne podliježu zakonima prirodnih znakosti. Ne postoji opasan mit. Opasna je upotreba mitova u političke svrhe. Naročito je opasno kada takve političke svrhe postanu zapravo zločini protiv